

ASPECTE PSIHOLOGICE ÎN ROMANUL *ACTORUL ANONIM* DE AURELIAN SILVESTRU

Elena DANU-STRAISTARI, profesor de limbă și literatură română

Liceul Teoretic „Academician C. Sibirschi”

Rezumat. Acest articol tratează aspectele psihologice în romanul „Actorul anonim” de Aurelian Silvestru, reliefând relația dintre limba și literatura română și psihologie, precum și alte științe conexe, asigurând abordarea interdisciplinară și pluridisciplinară a subiectului romanului.

Abstract. This article talks about psychological aspects in the novel „The Anonymous Actor” by Aurelian Silvestru, emphasizes the relation of Romanian language and literature and psychology and another sciences ensuring the interdisciplinary and multidisciplinary approach to the subject of the novel.

Cuvinte-cheie: psihologie, interdisciplinaritate, pluridisciplinaritate, personalitate, strategii didactice, educație, cultură, comunicare.

Keywords: psychology, interdisciplinary, multidisciplinary, personality, teaching strategies, education, culture, communication.

Actorul anonim, între inter- și pluridisciplinaritate în studiul personalității

Romanul *Actorul anonim* de Aurelian Silvestru reprezintă o lecție de limbă și literatură română pentru un public de diferită vârstă, o posibilitate de cercetare a romanului contemporan basarabean, care, grație eforturilor autorului, a facilitat conviețuirea reușită a domeniului literaturii și altor științe, prevalând aspectele psihologice.

Autorul romanului, pedagog de profesie, oferă posibilitate cititorului de a obține cunoștințe suplimentare în mai multe domenii, manifestând abordare interdisciplinară și pluridisciplinară în tratarea personalității în literatură.

Ce înțelegem prin *interdisciplinaritate* și *pluridisciplinaritate*? Aparent nou, termenul *interdisciplinaritate* a fost fixat pentru prima dată în *Dicționarul de cuvinte recente* în 1997, fiind explicat astfel: „caracterul a ceea ce aparține mai multor discipline, provenind din franceză *interdisciplinarité*” [1, p. 252].

Referințe privind *pluridisciplinaritatea* au fost făcute în anul 2000, în *Marele dicționar de neologisme*, fiind explicat drept „caracter pluridisciplinar” [2, p. 960]. Mai mulți cercetători tratează *pluridisciplinaritatea* prin plasarea alături a unor discipline, care nu sunt neapărat vecine, corelarea lor pentru a explica tema și se realizează la nivel inferior de integrare a acesteia.

Fiind în discuție continuă, conceptele respective au apărut anterior, drept dovadă fiind expunerile lui J. J. Rousseau încă în 1700, care susținea necesitatea unui curriculum bazat pe necesitățile și interesele individului, pornind de la experiențele vieții cotidiene, dar curriculumul educațional medieval rămânea strict delimitat și monodisciplinar. „Abia în secolul al XIX-lea, L. N.

Tolstoi a încercat să pună în practică ideea, creând la moșia sa o «școală liberă», centrată pe «viața celui care învață», considerând că «singura metodă educativă este viața însăși» [3].

Totodată, *interdisciplinaritatea* și *pluridisciplinaritatea* oferă soluție pentru a stimula procesul de învățare și menținere a unui interes permanent pentru studiu al elevilor. Odată cu utilizarea acestora în predarea materiei, ar oferi răspuns la întrebarea permanentă a elevilor privind necesitatea unui obiect de studiu sau altul, subliniind faptul că informația nu ar fi actuală și utilă pe parcursul studiilor și chiar a vieții.

Dacă în cazul *pluridisciplinarității* vorbim de o „corelare” a eforturilor și a potențialităților diferitelor discipline pentru a oferi o perspectivă cât mai completă asupra obiectivului investigat, *interdisciplinaritatea* presupune o intersectare a diferitelor arii disciplinare. „Proiectarea interdisciplinarității la nivelul procesului de învățământ presupune ieșirea din impasul hiperspecializării, solicitând o nouă perspectivă de integrarea cunoștințelor” [4, p. 57].

În prezent, este sesizată tendința de trecere lentă de la *monodisciplinaritate* la *interdisciplinaritate* și *pluridisciplinaritate*. La baza cercetărilor se propun câteva tipuri de învățare, specifice unei abordări interdisciplinare/ pluridisciplinare: învățare în baza inteligențelor multiple, învățarea bazată pe proiect, învățarea bazată pe probleme, dar cea mai apreciată de elevi, în acest sens, este învățarea-aventură, care ar fi o învățare realizată, spre exemplu, în cadrul activităților extra-curriculare, cercurile literare. Evident, că aceasta înregistrează rezultate semnificative și la lecția de literatură propriu-zisă, indiferent dacă ne referim la ciclul primar, gimnazial sau liceal, fiind menținut un conținut adaptat conform vârstei discipolilor, cerințelor curriculare.

Optând pentru interdisciplinaritate, nu este necesară aplicarea metodelor didactice complicate. Totodată, nu se va neglija accesibilitatea informației cu care se operează, ci se va opta pentru originalitate în elaborarea propriilor modalități de lucru, într-o manieră flexibilă de realizare a lecției. Doar a preda interdisciplinar în alternativa educațională înseamnă „a îmbunătăți elementele învățate anterior, a completa progresiv teme încât să nu devină o repetare monotonă a sarcinilor propuse în cadrul acțiunilor frontale și jocurilor alese” [5].

Dimensiuni psihologice în cercetarea personajului literar

Actorul anonim... În locul acestuia, în anumite împrejurări, putem fi oricare dintre noi, fiind reliefată personalitatea la diferite etape ale vieții, care caută și găsește soluții, parcurge starea de depresie ajungând la euforie, înlocuiește pesimismul cu optimism, plânge și râde, cade și se ridică, luptă și învinge, se confruntă cu diverse probleme, pe parcurs identificând soluțiile optime.

Multe cercetări psihologice în psihologia modernă vizează studierea emoțiilor, motivației și autoreglării activității umane. Oamenii de știință au început să manifeste un mare interes pentru acest subiect la începutul secolului al XX-lea. Sfera relațiilor interumane prezintă, de asemenea, subiect

pentru cercetări ale multor psihologi. Chiar și psihologia iubirii și a prieteniei a devenit deja un subiect de cercetare științifică. În contextul dat, autorul romanului *Actorul anonim*, Aurelian Silvestru, s-a referit la om și activitatea umană, la personalitate, reliefând elemente din psihologia personalității între normal și patologic.

În accepțiunea sa cea mai largă, termenul de personalitate denumește ființa umană considerată în existența ei socială și înzestrarea ei culturală. „Personalitatea integrează în sine (ca sistem) organismul individual, structurile psihice umane, și, totodată, relațiile sociale, în care omul se încadrează, și mijloacele culturale, de care dispune” [6, p. 136].

Referindu-ne la tendințele actuale în cercetarea personalității, romanul reliefează prima tendință care răspunde „foamei” de eficiență personală și socială. Aceasta constă în deplasarea atenției de la studiul „morfologiei” personalității la studiul eficienței ei. Introducerea conceptului de „personalitate optimală” reprezintă chintesența acestei tendințe. Dezideratul eficienței asociat personalității reprezintă nu doar o problemă axiologică, ci și una ontologică, deoarece o personalitate fără valoare nici nu există. Cu timpul, într-o lume a căutărilor și eforturilor spre mai bine, personalitatea eficientă, devine una de interes maximal.

„Natura nu face oamenii nici buni, nici răi, după cum spun unii moraliști. Ea face ființe mai mult sau mai puțin sensibile, mai mult sau mai puțin active, mai mult sau mai puțin energice, mai mult sau mai puțin inteligente. Educația face restul, dezvoltându-le capacitățile intelectuale” [7, p. 83]. În această ordine de idei, Aurelian Silvestru atrage atenția asupra acțiunilor care ar trebui să fie realizate de om pentru a-și valorifica din plin potențele de care dispune sau pentru a-și forma și dezvolta altele noi. Prin intermediul personajelor Tudor Cerescu și Suzana, spre exemplu, se demonstrează cititorului că orice dificultate poate fi învinsă. Trecând prin diverse încercări ale vieții, cauți și găsești soluții. Pentru a învinge, e necesar să demonstrezi voință, să-ți manifeste aptitudinile, capacitățile în artă și nu numai. Referindu-se la studiile de analiză factorială, autorul a reușit să descrie „structura personalității” [8, p. 224].

Astfel, referindu-se la *stabilitatea emoțională* a eroilor romanului, aceasta s-a manifestat, de exemplu, prin calmul, liniștea, încrederea în sine, în cazul Suzanei. Scalele acestei dimensiuni care includ nevrotismul, stabilitatea emoțională, afectele, deseori au fost descrise prin intermediul personajului Adi Corn, care spune că „nu există un sentiment mai sufocant decât furia”, îndreptată împotriva neputinței tale, precum și a lui Tudor Cerescu, în situația când vorbea de „bezna de dincolo de suflet, această fereastră, murdară, de după care pândesc gândurile negre ale sinucigașilor, a pus stăpânirea pe mine.” Cu ajutorul lor se măsoară capacitatea de concentrare, distractibilitatea, rezistența la efort, impulsivitatea și manifestarea furiei și a frustrării.

Deschiderea la nou/ noi experiențe este asociată cu creativitatea, gradul înalt de educare, curiozitatea. Se măsoară viteza de luare a deciziilor, energia investită și capacitatea de a duce la bun

sfârșit mai multe sarcini. Căutările Suzanei au demonstrat atât curiozitatea de a descoperi lumea nouă în Paris, cât și creativitatea întru obținerea unui rol și a angajarea în calitate de actriță într-un teatru străin, departe de casă, în scopul îmbrățișării acestei profesii. Viteza de luare a deciziilor este văzută la Adi Corn și acțiunile „militare” ale acestuia în perioada aflării în vila sa și așa-zisul sanatoriu.

Prin prisma personajelor sale, autorul a abordat specificul personalității dificile, referințe privind tulburările de personalitate care ridică probleme complexe, greu de descifrat și, deseori, greu de soluționat sau reprezentând tot atâtea provocări pentru abilitățile tuturor celor angajați în efortul de înțelegere și corectare a anomaliilor și a eșecurilor. S-a evitat suicidul în cazul lui Tudor Cerescu, au fost șterse gândurile negative, fiind găsit, totuși, rostul vieții.

Romanul reliefează profilul spiritual al personalității, ce prevede dominanta *Eului psihic* – centrarea pe cunoaștere, pe nevoia de înțelegere, pe creație. Utilizarea frecventă a cuvântului „Eul”, permite definirea nucleului sistemului personalității, în alcătuirea căruia intră cunoștințele și imaginea despre sine, precum și atitudinile față de cele mai importante interese și valori; formă de organizare dinamică a proceselor subiective prin care ne raportăm conștient la lume și la noi înșine.

Pe parcursul întregului roman *Actorul anonim* întâlnim un complex de sensuri și semnificații care se cer interpretate, clarificate și înțelese, de aceea, în demersul de descifrare a textului literar, se apelează la diverse discipline auxiliare. Deși se impune relația *literatură-psihologie*, aceasta atrage indubital aspectele filozofice, cele de artă și istorie, medicină și religie etc. Prin urmare, la nivelul acestor interdependențe se manifestă *pluridisciplinaritatea* în studierea psihologiei personalității.

Experimentul didactic

La orele de literatură, noțiunile *interdisciplinaritate*, *pluridisciplinaritate* sunt intrinseci demersurilor de interpretare a unor texte artistice. Atât profesorul, cât și elevii sunt, în majoritatea cazurilor, nevoiți să facă anumite conexiuni între diferite discipline, să transfere metode din diverse domenii ale cunoașterii în cel al literaturii și să le aplice în vederea interpretării textului artistic.

Propunem un experiment didactic la lecția de limbă și literatură română, prin care să identificăm elementele de structură a romanului analizat, ce țin de temă, subiect, expoziție, mesaj etc, care vor permite interpretarea complexă a operei.

Împreună cu elevii vom constata că termenul „personalitate” este frecvent menționat, fiind completat cu alte noțiuni din psihologie: Eul, voința, caracterul, conștiința etc.

Din considerentul dat, elevul va avea posibilitatea să distingă tipurile de personalitate ale eroilor romanului, precum și să observe fațetele Eului, să adune mai multe detalii ce țin de caracter și voința eroilor romanului.

Analizând acțiunile personajelor în diverse împrejurări, elevii vor reliefa structura Eului, identificând o simetrie perfectă. Astfel încât, cei care vor fi implicați în procesul de analiză literară, vor acumula cunoștințe despre „fațetele” personalității, asociate cu 6 „fațete” ale Eului:

1. ***Eul real (cum este):***

– Personajul Tudor Cerescu, la 32 de ani rămase fără funcția de director al teatrului.

2. ***Eul autoperceput (cum crede că este):***

– Tudor Cerescu accentuează: „nu am suficient talent”, dar „nu poți renunța la tine însuși fără să aluneci în ticăloșie.” Acest personaj avea impresia că „fusesse alungat din viață și că era nedrept să mai trăiască.”

– Suzana crede că „a avut nenumărate situații de conflict cu sine însăși.” Tudor Cerescu „se simte învins de personajul său” și crede că „în creație nu știi la ce poți să te aștepți în clipa următoare.”

3. ***Eul ideal (cum ar vrea să fie):***

– Adi Corn: „visam să am o expoziție personală, cu lucrări geniale.” Tudor Cerescu vrea „o situație stabilă și demnă de respect.”

4. ***Eul perceput (cum percepe Eurile celorlalți):***

– Adi Corn despre Florin Montana: „Era mai bun decât oricare din colegii noștri, îl admiram”;

– Adi Corn despre Tudor Cerescu: „dacă nu aș ști că ești un optimist.”

5. ***Eul reflectat (cum crede ca îl percep alții):***

– Adi Corn către Tudor Cerescu: „chiar mă condamni?”

6. ***Eul actualizat (cum se manifesta):***

– Profesorul de retorică despre Suzana: „a ieșit prea mult din Eul său”;

– Tudor Cerescu: „mă simt eliberat, teatrul îmi acaparase viața” etc.

Elevii vor depista în ordine descrescătoare, conform numărului de menționări, multiple aspecte psihologice: personalitatea, Eul, sinele, voința, caracterul, talentul, geniul, emoțiile etc.

Cel mai important exercițiu propus îl va reprezenta caracterizarea personajului. Adunând mai multe informații despre personajele romanului, implicate în diverse acțiuni, le va furniza idei de a face portretul desfășurat al eroului ales. Obișnuința de a descrie personajele conform schemelor standard a fost completată cu unele aspecte psihologice. Astfel, personalitatea celui descris, prezentată structural, va oferi posibilitatea de a face un portret amplu al personajelor.

Caracterizarea personajului va fi prezentată într-un mod nou. Trăsăturile morale descrise de autor vor fi completate cu cele deduse din acțiunile și gândurile personajului analizat. Astfel, diverse sentimente de tristețe, dragoste, frică, neliniște, gândire vor fi expuse nu doar prin multiple figuri de stil, ci prin reliefa stării Eului, vocea lăuntrică, dialogul cu sinele, dialogul autorului cu personajul.

Elevii vor completa, după schemă propusă, caracterizarea personajului literar: nume, vârsta, ocupația; aspecte fizice și morale, relațiile cu celelalte personaje; aspecte psihologice: caracterul, voința, temperamentul, sentimentele, Eul etc.

O altă sarcină ar fi caracterizarea personajului literar Tudor Cerescu prin prezentarea acestuia în roluri diferite:

- la început în calitate de director de teatru, demis urmare a unor conjuncturi politice;
- personajul care a trecut prin suferințe și a încercat să găsească o nouă ocupație, refugiindu-se în artă, așternând gândurile sale în viitoarea capodoperă literară – despre împăratul Romei, Nero, și pictând concomitent eroul în culorile antichității;
- personajul literar înfățișat în calitate de actor, scriitor, pictor;
- personalitate care este măcinată de diferite sentimente, în relație cu celelalte personaje.

Caracterizarea personajului va fi realizată de către elevi prin definirea personalității, Eului, voinței, emoțiilor, temperamentului, talentului, geniului, inteligenței, precum și a altor noțiuni caracteristice psihologiei etc. Elevii vor reliefa noțiunile descrise prin exemplele respective.

Profesorul va prezenta elementele de psihologie și literatură, asigurând predarea temei în mod original, într-o manieră flexibilă de realizare a lecției. Elevii vor observa cum sunt descrise acțiunile eroilor, vor însuși un vocabular specializat, vor utiliza cuvinte noi.

Pentru realizarea acestui experiment vor fi aplicate metodele: metoda interactivă (Jigsaw), metode de fixare și sistematizare a cunoștințelor și de verificare (harta conceptuală), metode conversative (conversația euristică), metode expositive (explicația), metode de comunicare (primirea și prelucrarea de informații), etc.

Descrierea personalității este văzută în cazul *pluridisciplinarității* prin „corelarea” eforturilor și a potențialităților diferitelor discipline pentru a oferi o perspectivă cât mai completă asupra obiectivului investigat. Concomitent, sunt utilizate aspecte istorice și filozofice, la care face referință nemijlocit personajul, demonstrând nivelul înalt de inteligență.

Concluzii

Aplicând elemente de psihologie și alte științe conexe în roman, autorul încurajează dezvoltarea inteligențelor multiple. Romanul *Actorul anonim* poate fi propus pentru studiu alternativ în clasele gimnaziale și liceale, favorizând un mediu de învățare interactiv, asigurarea unui climat favorabil activităților diferențiate, crearea premiselor pentru dezvoltarea gândirii critice a elevului.

Studierea acestui roman reliefează abordarea *interdisciplinară* și *pluridisciplinară* în literatură, la orele de profil dezvoltând abilități de comunicare, expunere liberă, interpretare. Elevii își vor extinde cultura generală prin informații din mai multe domenii, formându-și valori și atitudini, înțelegând mai ușor realitățile vieții.

Bibliografie

1. Dimitrescu, F. Dicționar de cuvinte recente. ediția a II-a: București: Logos, 1997.
2. Marcu, F. Marele dicționar de neologisme. București: Saeculum, 2000.
3. Croitoru, N. Abordări interdisciplinare la orele de română. În: *Limba română*, nr. 3, anul XXIV; <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2450>
4. Grosu, A. Interdisciplinaritatea? În: *PRO Didactica*, nr. 3, Chișinău, 2000, p. 57; https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Interdisciplinaritatea.pdf
5. Stan, C. Interdisciplinaritate, transdisciplinaritate și pluridisciplinaritate în cadrul orelor de literatură. <https://tribunainvatamantului.ro/interdisciplinaritate-transdisciplinaritate-si-pluridisciplinaritate-in-cadrul-orelor-de-literatura/>.
6. Ețco, C. Psihologia generală. Suport de curs. Chișinău: USMF, 2007.
7. Cucer, A. Psihologia personalității. Chișinău: IȘPCA, 2013.
8. Opre, A. Noi Tendințe în Psihologia personalității. Modele teoretice. Vol I. Cluj-Napoca: ASCR, Asociația de Științe Cognitive din România, 2002.
9. Silvestru, A. Actorul anonim. Chișinău: Tocono, 2021.

Notă: Lucrarea a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare nr. UST. PCSt. 17.2022, „Romanul contemporan basarabean: între inter- și pluridisciplinaritate”, aprobat pentru finanțare pe anul 2022 în ședința Senatului UST proces-verbal nr. 6 din 25 ianuarie 2022.